

140 години от рождението и 100 години
от смъртта на Ярослав Хашек (1883 – 1923)

Бохем и бездомник, журналист и продавач на кучета, анархист, но и политкомисар в Червената армия, Хашек – също като своя герой Швейк – приема ролята на играещия човек и в живота, и в литературата, съзнателно нарушавайки стандартната представа за писател. Той не само скандализира тогавашното общество с поведението си, не само е чест „гост“ на полицейския участък поради участията си в пиянски безредици, поради обвинения в скитничество, двуженство и какво ли не още, но и съзнателно оставя „бели петна“ в своята биография, свързани включително с участието му в армията на легионерите и с решението му да премине на страната на Червената армия.

Световната слава на Ярослав Хашек несъмнено се дължи преди всичко на романа му за Швейк, в който чрез образа на привидно наивния и глуповат войник писателят демаскира абсурдните лица на властта. С непознат дотогава художествен подход, който няколко десетилетия по-късно ще бъде разпознат в *Параграф 22* на Джоузеф Хелър, Хашековият хумор завладява с умението непринудено да разкрива несъвместимостта на елементарната житейска логика с безумствата на „голямата“ история, да внушава истини подмолно, без натрапчиви послания, които логиката в поведението и в афишираното послушание на „добрия“ войник Швейк по естествен и непреднамерен начин внушава. А това са истините за тоталното разминаване между жизнелюбивото просто-душие на обикновения, на анонимния, на незабележимия човек и човеконенавистните механизми на властта, между простичките и непретенциозни дел-

нични радости и наложената над малкия човек безапелационна политика, изискваща ултимативно подчинение. При тази непредотвратима и нерешима дилема изборът на Швейк е да се самосъхрани зад маската на безобидния слуга, който безусловно изпълнява заповеди и по този начин прави видимо безумието на тези, които ги издават. Привидно пасивен в хода на историята, Швейк запазва своята блага и безобидна усмивка във всяка една ситуация, преминавайки непокътнат през отломъците на срутвания се свят. Така той се превръща в иконичен персонаж на играещия човек, способен да превърне историческата сцена в бутафория – да режисира събитията, без да бъде заподозрян и уличен в това, но с идеята да докаже несъкрушимата воля за оцеляване независимо от абсурдите на властта. Съвременник на Кафка, с когото са се разминавали по улиците на Прага, без да се познават, Хашек пресъздава другата страна на абсурда – тази, която ражда не екзистенциален страх и отчаяние, а самосъхранителна усмивка.

Приключенията на добрия войник Швейк през Световната война има дълга творческа история, която остава незавършена поради смъртта на своя автор. Като журналист на свободна практика в различни пражки редакции Хашек публикува над хиляда разказа, които би трябвало да се разбират не само като ескизи към бъдещия роман, но и като самостоятелни художествени свидетелства на неговия удивителен хумористичен и сатиричен талант да реагира срещу политическите игри, тесногърдието и глупостта.

Хумористичните разкази на Хашек незаслужено остават в сянката на неговия роман. След публикацията в сп. „Славянски диалози“ (VII, 2020, кн. 10 – 11) на *Историята на „Господ Бог“* в превод на Б. Борисов представяме три негови разказа, които въпреки изключително обилната преводна рецепция на Хашек у нас все още не са стигнали до българския читател.

ТРОГАТЕЛНА ИСТОРИЯ ЗА ЛЮБОВТА НА ЕДИН АВТОНОМИСТ КЪМ ДЪЩЕРЯТА НА ЕДИН ЦЕНТРАЛИСТ

Коуделка обичаше Сухселовата Лена и се числеше сред привържениците на автономното управление. Следователно беше автономист и четеше „Народно право“¹.

Старият Сухсел, бащата на Лена, се числеше към централистите синдикалисти. Следователно беше централист и четеше „Пролетарий“.

– И двамата сме социалдемократи – каза веднъж Сухсел на Коуделка, когато го срещна, – само дете аз съм централист, а ти си автономист.

След тези думи му плесна един по врата.

– Разбира се, социалдемократи сме – отвърна Коуделка, – само дете аз съм автономист, а ти си централист.

И му върна плесника.

Тогава старият Сухсел охули Коуделка в „Пролетарий“, а Коуделка нарече Сухсел в „Народно право“ креатура на другаря Хюбер, която се опитва да разбие организацията на Чехословашката социалдемократическа партия в Търпомехи².

От този момент Сухселовата Лена започна да се среща с Коуделка само тайно.

Коуделка се опитваше да внуши на Лена, че чешкото социалдемократично движение трябва да получи автономия.

Вкъщи пък Сухсел обясняваше на Лена, че единственият правилен път, по който трябва да поеме социалдемократическата партия, е този, който „Пролетарий“ поддържа, а именно, че централизмът е спасението на човечеството и че Коуделка е магаре.

Когато Лена го повтори пред Коуделка, той каза:

– Аз ли съм магаре? Изключено. Баща ти е глупак! Ние искаме автономия и ще я получим и без твоя баща.

Лена много обичаше Коуделка и един ден вкъщи, когато баща ѝ сипеше хули по негов адрес, тя каза:

– Не, Коуделка не е толкова лош, той иска единствено автономия от Виена.

– Само да даде Бог – викна старият Сухсел, – Коуделка да ми падне в ръцете по тъмно край гробището, ще му дам аз една автономия, ще му

¹ Списание „Народно право“ (чеш. Právo lidu) е орган на Чехословашката социалдемократическа работническа партия. – Б. пр.

² Търпомехи – село в Чехия, част от град Слани, окръг Кладно. – Б. пр.

реорганизирам аз на него гърбината, а ако те видя някога с него, ще ви дам аз на вас една автономия.

Когато бедната Лена предаде всичко на Коудела, той се закле, че от сега нататък винаги ще носи у себе си камшик и ако срещне стария Сухсел, ще му насини синдикалисткия гръб.

Лена избухна в сълзи.

– Млъквай – каза ѝ строго той, – ти не разбираш нищо от политика.

Бедната Лена обичаше и баща си, затова му сподели как е дочула, че Коуделка носи със себе си камшик.

Тогава Сухсел отиде в града и купи от тамошен търговец половин либра³ барут, а вечерта, докато зареждаше вкъщи стария си пистолет, подхвърляше странни реплики:

– Ще му избия аз от главата тази автономия на партията и така ще има един автономист по-малко! Така, сега да добавя и парченца олово и ще видим кой ще надделее – автономистите или централистите!

За щастие, Коуделка прочете обява в „Народно право“, че за шест крони във Виена Макс Бьонел предлага добри револвери „Лефуше“ с 25 патрона.

Поръча си един, зареди го тържествено и се обърна към Лена, показвайки ѝ револвера:

– Мила Лена, ако всеки постъпваше като мен, скоро в партията щяхме да сме се отървали от всички, които играят по свирката на виенската синдикална комисия! Кажй на баща си, че те обичам, но съм си купил револвер с 5-заряден пълнител за централистите!

Какво можеше да стори бедната Лена? Разказа, разбира се, на баща си, че Коуделка има револвер с 5-заряден пълнител за централистите.

Старият Сухсел не беше от заможните селяни. Продаде прасето и от града си купи голямокалибрен револвер с 6-заряден пълнител за тридесет крони.

– С такъв ще гръмна цели шест автономисти, а не само един – каза на Лена, – особено ако са кльошави като онова магаре Коуделка.

Бедната Лена плака цяла нощ и на следващия ден разказа всичко на Коуделка.

Коуделка също не беше заможен.

– По дяволите – извика, – ще продам телето и ще си купя пистолет „Браунинг“. С такъв ще гръмна де що има централист на разстояние половин час отук. Мило момиче, сега вече лошо им се пише на синдикалистите.

³ 1 либра (паунд) = 0,453 кг. – Б. пр.

Така и направи. За браунинга ходи чак до Прага. Това му струва цяло теле.

Когато Коуделка показа на Лена страховитото оръжие, тя падна пред него на колене и сърцераздирателно започна да го моли да престане да бъде автономист.

– Изключено, Лена – отвърна той на бедната девойка. – Дори и да се наложи да те загубя, няма да се откажа да работя за извоюване на автономия на социалдемократическата партия в Чехия от виенското управление.

Сърцето на Лена се късаше от мъка, докато разказваше на баща си, че из Търпомехи се носи слух как Коуделка си бил купил браунинг за централистите.

Сухсел изтръпна. Да го вземат мътните, има ли друго нещо, по-голямо от браунинг, че да укрепи своята позиция на синдикалист срещу такава сепаратистка заплаха от страна на врага.

– Кое е по-голямо, по-мощно, по-страховито и по-унищожително?

Дълго си блъска той главата, ходи до града, обиколи наоколо, докато един ден не продаде къщата заедно с нивата, взе Лена и замина с нея за Прага, като написа на Коуделка следното кратко писмо:

„Магаре такова, пригответи се за вечността! Отивам в Прага да купя картеница. Да живее синдикализмът и централизмът! Долу автономистите!“

Като загуби Лена, след това писмо Коуделка се премести в Америка и без съмнение влага всичките си спечелени в страната на доларите пари за закупуване на страховито оръдие за обсада, с което да подкрепи сепаратистките усилия на партията на чехословашката социалдемокрация.

Сп. „Карикатури“, 13.02.1911 г.

ПРАСЕТО ФРАНЦ

У семейство Кицхюбел живя три години без никакви политически сътресения прасе на име Франц. В дома на достопочтения немец Кицхюбел беше традиция това име да се дава на всички членове на семейството. Така старият Кицхюбел се казваше Франц, синът му също беше Франц, а най-малкото си внуче Кицхюбел наричаше „liebste Franziska“⁴. Всички заедно, в това число и прасето Франц, съставяха едно хармонично цяло и нищо не смущаваше съзвучието между тези

⁴ Най-скъпата Франциска (нем.) – Б. пр.

достопочтени души. Прасето Франц грухтеше доволно в кочината, а старият Кицхюбел ругаеше по адрес на чехите.

В това домакинство нямаше разправии. Всички бяха щастливи и дебели – кулинарното изкуство на госпожа Кицхюбел се отразяваше много добре на цялото семейство, включително и на прасето Франц, особено онези превъзходни немски ястия, съставляващи сливова супа, наденици, посипани със захар, кнедли с оцет и други чисто немски гениални ястия, за които се носят легенди по целия свят – от Балтийско море до Бавария и Тирол, и от които произлезе много точната чешка поговорка „Доброто прасе всичко яде“. Семейството на господин Кицхюбел, достопочтения кмет на Кройцунгфишфанг над Либерец, в истинския смисъл на думата преливаше от тези божествени деликатеси, а в пиршеството вземаше участие и прасето Франц като обичан член на семейството.

Прасето Франц, както вече беше казано, не се интересуваше много от политика и му беше все тая, когато в селото пристигнаха списъците за преброяването. И със сигурност нямаше никаква идея към какъв добитък ще бъде причислено. Самото то може би не знаеше, че е прасе, тъй като познанията му по зоология приключиха тогава, когато сериозно отнесе боя заради това, че изяде едно от шестте прасенца, родени от майка му, с която имаше интимни отношения.

Това беше може би единственият грях на доброто животно, което дебелееше ден след ден като брилянтно доказателство за питателността на немската кухня и за точността на чешката поговорка, че доброто прасе всичко яде. От друга страна, ако можем да си позволим такова сравнение, господин Кицхюбел беше един от онези храбри германци, които трошат краката на чешките бездомници, неговорещи онази смесица от диалекти, която звучи така, сякаш достопочтен гражданин хърка над бушуващ поток, а отгоре му реват мечки.

Господин Кицхюбел принадлежеше към великонемците и чинно внасяше своята лепта в Немския народен съвет, вярвайки, че задължение на всеки почтен немец е да се грижи за това немският език все повече да се разпространява, да има все повече немци в Чехия и всеки, който не е немец, да бъде хвърлян в затвора.

Прасето Франц не изпадна в особен ентузиазъм от предписанията на Народния съвет. Грухтеше както обикновено, ядеше както обикновено и вероятно дори не помнеше онзи тържествен момент, когато старият Кицхюбел крещеше, размахвайки вилата за сено на двора, че тия проклетите чехи ще се удавят в германското море, във вълните на братството Кицхюбел, по които плават захаросани колбаси.

Прасето Франц дори не подозираше, че в този паметен ден преброител е бил член на „Турнферайн“⁵ от Фислингсдорф.

Неговото идилично бленуване над помята не беше смутено дори и от факта, че господин Кицхюбел, в стремежа си по всякакъв начин да брани немците, декларира с големи букви, че Франц е немец, като записа в списъка за преброяването името на доволното прасе като член на семейството: „Франц Прасето“.

Вместо с кръщелно свидетелство на този прагерманец преброителят се сдобил само с неговия паспорт, удостоверяващ, че е животно, и така Франц Прасето подсили позицията на немците в Кройцунгфишфанг с още една достопочтена душа.

Тези съвременни човекоядци изядоха прасето Франц чак след приключване на преброяването, по време на което Франц Прасето беше увеличил броя на немците в Чехия. Печеното свинско поръсиха със захар...

Сп. „Хумористичке листи“, год. 54, бр. 6, 27.01.1911 г.

ПЪРВИЯТ ДЕН СЛЕД КОРОНАЦИЯТА

Албанска кралска трагедия

Новият албански владетел, поставен от Великите сили, тъкмо се събужда. Утрото след неговата коронация е. Главата малко му тежи след изпитото шампанско и той търси електрическия звънец, за да повика камериера. Не може обаче да намери звънеца, затова отива до прозореца и се провиква към двора: „Хей, хора, елате насам!“.

След малко се появява придворният церемониалмайстор.

НОВИЯТ АЛБАНСКИ КРАЛ: Искан да позвъня за камериера, но не можах да намеря звънеца.

ЦЕРЕМОНИАЛМАЙСТОРЪТ: Това е много неприятно, Ваше Величество, но за съжаление, трябва да Ви кажа цялата истина. Звънецът е откраднат.

АЛБАНСКИЯТ КРАЛ: А защо вместо Вас не дойде камериерът?

ЦЕРЕМОНИАЛМАЙСТОРЪТ: Това до известна степен има общо със звънеца, Ваше Величество. През нощта в бързината не успели да намерят въже, затова използвали кабела на електрическото захранване от Вашата стая, за да обесят на него Вашия камериер.

⁵ Турнферайн (Turnverein) – немско гимнастическо дружество, основано в Берлин през 1811 г. от Фридрих Лудвиг Ян, което прокарвало и националистически идеи. – Б. пр.

АЛБАНСКИЯТ КРАЛ: Но защо, за Бога?

ЦЕРЕМОНИАЛМАЙСТОРЪТ: Казват, че започнал да намирисва на Европа, но най-вече заради това, че вечерта не поздравил главатаря на разбойниците Мезни бей, който вчера сутринта Ваше Величество благоволи да освободи от затвора по случай коронацията.

АЛБАНСКИЯТ КРАЛ: Какво, за Бога, трябва да направя?

ЦЕРЕМОНИАЛМАЙСТОРЪТ: Ваше Величество, благоволете междувременно да се облечете. Аз ще извикам местния камериер. (*След малко се връща.*) Ваше Величество, трябва да Ви уведомя, че местният камериер е избягал. При това е успял да задигне кралските регалии!

АЛБАНСКИЯТ КРАЛ: А какво е станало със стражите, които са ги пазели?

ЦЕРЕМОНИАЛМАЙСТОРЪТ: Избягали са с него. Не плачете, Ваше Величество, ще свикнете с всичко това.

АЛБАНСКИЯТ КРАЛ: И мислите, че това, което трябва да направя, е да се облека?

ЦЕРЕМОНИАЛМАЙСТОРЪТ: Със сигурност можете да опитате, Ваше Величество, ще извикам придворния лакей да донесе дрехи.

(*Придворният лакей пристига. Носи само елек.*)

ПРИДВОРНИЯТ ЛАКЕЙ: Аллах да пази и закриля Ваше Величество, но дрехите са изчезнали, обувките също липсват. Говори се, че още от сутринта в обувките на Ваше Величество се разхожда Бараб паша, началникът на местната жандармерия, и че вече е бил в джамията да благодари на Аллах за милостта, че може, ръководен от Пророка, да носи обувките на първия албански владетел. Само елека намерих, защото, елекът, казват, е изобретен от магьосник. Елекът е открит от немците, Ваше Величество.

(*Отвън се чуват изстрели. Кралят се чуди какво значи това и изпраща придворния церемониалмайстор да провери какво се случва.*)

ПРИДВОРНИЯТ ЦЕРЕМОНИАЛМАЙСТОР (*като се връща след минута, радостно*): Радостни новини, Ваше Величество. Населението е организирано празнична стрелба в чест на Ваше Величество. За съжаление, по невнимание изстреляха залп срещу охраната на Ваше Величество на входа на двореца, така че в този момент всички стражи вече са в рая на Мохамед заедно с най-прекрасните девиси.

АЛБАНСКИЯТ КРАЛ (*мрачно*): Мога ли да говоря със съпругата си?

ЦЕРЕМОНИАЛМАЙСТОРЪТ: Засега не бих го препоръчал на Ваше Величество, тъй като утринният въздух в нашите албански планини над Тирана е твърде остър. Освен това не бих препоръчал на Ва-

ше Величество да влиза в какъвто и да било спор с нашия военен министър, който така обикна своята кралица, че я отведе в планината.

(Албанският крал изпада в несвят, а когато идва на себе си, съзира в непосредствена близост огромна огнена вълна.)

ПРИДВОРНИЯТ ЦЕРЕМОНИАЛМАЙСТОР: Не се безпокойте, Ваше Величество, това са само празнични светлини посред бял ден във Ваша чест. Тъкмо запалиха двореца над главата Ви.

АЛБАНСКИЯТ КРАЛ *(гледа през прозореца към градината, а краката му треперят):* А какво е това дърво, украсено със знамена с албанския орел?

ПРИДВОРНИЯТ ЦЕРЕМОНИАЛМАЙСТОР: Това дърво е предназначено за Вас, Ваше Величество, и ще се нарича „При първия албански крал“. *(Подава му ръка с поклон.)* Благоволете, Ваше Величество...

(Завесата милостиво пада.)

„Свет сполеченски“, бр. 2/15, 8.05.1913 г.

Превод от чешки: **Нина Тодорова**